

Villaksen i sterk framgang: Kan havet gi noen svar?

Etter en lengre periode med nedgang i laksebestandene opplever vi sommeren 2000 et kraftig oppsving i laksefisket både på kysten og i norske elver. Selv om vi fremdeles er langt fra å forstå alle laksens mysterier, er årets gode laksesesong langt fra noen overraskelse for forskerne.

Havforskningsinstituttet har gjennom de siste ti årene satset stadig sterkere på havgående villaksforskning ut fra en filosofi om at sannsynligvis ingen andre har bedre forutsetninger for å innhente de viktige dataene som trengs for å studere laksens biologi i havet. Samtidig sitter Havforskningsinstituttet på en unik database som beskriver svingningene i både de fysiske og biologiske forholdene i våre havområder langt tilbake i tid. Sammenholdt med data innsamlet av samarbeidende institusjoner som NINA (Norsk institutt for naturforskning), faller stadig flere brikker på plass når det gjelder å forstå årsakssammenhenger omkring størrelsen på lakseinnsiget.

Sammensatt forklaring

Et stort antall faktorer er med på å bestemme hvor mye laks som skal komme inn til kysten. Det spesielle nå er at en del viktige forhold for lakseinnsigets størrelse har vist en positiv utvikling de senere år. Vi skal her se kort på havets produktivitet, lakselus og fisket i havet. Havets produktivitet, eller kvaliteten på beiteområdene for laksen i havet, varierer i perioder på 8-10 år. Beitets kvalitet samvarierer igjen med havstrømmene og havtemperaturene på en måte

vi dessverre ikke forstår godt nok ennå. Generelt er det likevel slik at varmere vann fører til bedre beite. Vi observerte meget gode beiteforhold i Norskehavet i årene rundt 1973, en relativt god periode rundt 1983 og en god periode rundt 1990. De som kjenner sin laksefiskehistorie, vil nikke gjenkjennende til perioden fra 1973 da laksefisket var godt i mange elver. Mellom disse toppene har vi hatt perioder med dårligere beiteforhold, med den siste bunnen i 1997. De dårlige beiteforholdene disse årene går ikke bare ut over laksen. Fisk som sild og makrell er tydelig merket og kommer magre og skrinne inn til kysten etter sommeren. Etter 1997 har forholdene bedret seg jevnt og kraftig, og vi forventer å observere maksimale beiteforhold i 2000 eller 2001. Bedringen i oppvekstområdene til laksen har ført til bedret vekst, lavere dødelighet og mer laks inn til kysten.

Varmen i 1997 tok knekken på mye lus

Den varme ettersommeren i 1997 førte til at mye av lakselusa langs store deler av norskekysten døde. Smolten som vandret ut våren 1998 slapp derfor lettere unna den farlige parasitten. Vinteren 2000 gjennomførte oppdrettsnæringen på Vestlandet en større avlusingsaksjon for å få ned konsentrasjonen av lus i anleggene.

Rapporter våren 2000 viser at anleggene nå er nede mot det nivået den nye veterinærforskriften tillater om våren. Oppdretterne har vist en positiv vilje til handling, og har signalisert at de vil følge opp lusproblematikken fremover etter at stadig bedre dokumentasjon på lusas herjinger i villaksstammene er lagt frem de senere årene. Dette gir et berettiget håp om at en minkende andel av postsmolten på vei mot havet vil dø av lakselusangrep i årene fremover.

I forhold til for eksempel på 1970-tallet er det internasjonale og norske havfisket etter laks så godt som opphørt. Dette fører til at laksen nå ikke fiskes før den er helt inne på norskekysten hvor det stort sett bare foregår et begrenset kilenotfiske. Døren til kysten og elvene står i realiteten vidåpen for øyeblikket, og hindringene for laksen før den når de norske elvene er langt færre enn for 15 år siden.

Tverrfaglig samarbeid

En enkel analyse som den over forteller selvfølgelig ikke hele sannheten om hva som ligger bak det eventyrlige lakseinnsiget sommeren 2000. Kanskje finnes andre viktige faktorer som er oversett, og viktigheten til de som er beskrevet varierer fra elv til elv, fra område til område og fra år til år. Med det datatilfanget som etterhvert er tilgjengelig omkring disse forholdene, forventer vi at en i fremtiden vil kunne forklare og forutsi svingningene i laksebestandene stadig bedre. For å oppnå denne målsetningen, er det viktig at forskningsmiljøene med kompetanse på ulike deler av laksens livssyklus samarbeider tett og konstruktivt i årene som kommer.

Kontaktperson: Jens Christian Holst, Havforskningsinstituttet, Senter for marine ressurser, Postboks 1870 Nordnes, N-5817 Bergen. Telefon: +47 55 23 85 00.
Faks: +47 55 23 86 87. E-post: jens.christian.holst@imr.no